

Kurzus előadója: Déri Balázs – Kulcsár Szabó Ernő
Kurzus megnevezése: Teremtés és eredet a zenében és a kultúrában
Kurzus megnevezése angolul: Creation and Origin in Music and Culture
Kurzus kódja vagy típusa : BMA-IROD-110...
Kurzus helye és ideje: A ép. III.em Horváth János terem
Az oktatók elérhetősége: Déri Balázs: deri.balazs@btk.elte.hu (fogadóóra megbeszélés szerint) Kulcsár Szabó Ernő: kulcsar.szabo.erno@btk.elte.hu

A kurzusvezetés nyelve(i): magyar A hozzászólás, vizsga nyelve(i): magyar Írásbeli dolgozat nyelvei: magyar
Követelmények: A tárgyalandó szövegek alapos ismerete (többszöri elolvasása); aktív órai munka; a félév végén szóbeli vizsga a kötelező irodalom és az órai jegyzetek alapján; legfeljebb három hiányzás. A zenékre vonatkozóan ld. az Egyéb megjegyzéseket.

Kurzus leírása, célja:

Az előadás célja azoknak a gondolkodástörténeti koordinátáknak a feltárása, amelyek a legátfogóbb kereteit adják az 1980/90-es években megújult kultúratudományi érdeklődésnek – az „eredet”, a „keletkezés” meghatározó koncepciói felől. A napnyugati gondolkodástörténetnek a maga visszatérő voltában meghatározó kérdése, hogy valami mitől az, ami. Ha ezt az azonosítást (vagy önazonosságot) a dolog lényegéhez tartozónak tekintjük, akkor a szeminárium Heideggerrel szólva abból indulhat ki, hogy az eredet mindig a lényeg származása. Abban tehát, hogy valami miként az, ami, mindenképpen döntő szerepe van a mindenkori eredetnek. Ez még akkor is így van, ha a keletkezést követő történeti, időbeli képződés, megalkotódás vagy önmegalkotás útjai – nem abszolutizálva azt – viszonylagosíthatják az eredet, a keletkezés jelentőségét. Az előadás az eredet kérdésre adott válaszok legjelentősebbjeit veszi szemügyre – a kulturális kezdetek nagy mítoszi elbeszéléseitől az eredet nyelvi és zenei összefüggéseiig.

Kurzus tematikája:

1. Bevezetés: az eredet kérdése; R. Strauss: *Also sprach Zarathustra* (bevezetés 1–20. ü.)
2. Lét és keletkezés (Platón: *Timaios* 27d–31b; 41a–44d; 47a–e; Nietzsche: Lét és keletkezés/múlás (Nietzsche: *Kritische Studienausgabe* Bd. 12., Nachlaß 1885–1887, „*Der Wille zur Macht*” (részlet: 309–322.); A művészet eredete, a játék, a „cél nélküli tevékenység”, a tánc példája (Nietzsche: *KSA* Bd. 8. Nachlaß 1875–1879, *Fragmente* 431–432); A „lényeg-származtató” eredet kritikája: a keletkezés ártatlansága, Nietzsche: *KSA* Bd. 6, „*Götzen-Dämmerung*”, részlet: 96–97.)
3. Keletkezőben: kultúra, nyelv, technika, politika 1. (Wagner: *A Rajna kincse* [Das Rheingold], előjáték és első jelenet [eleje]; Platón: *Prótagoras* 320d–328d)
4. Beethoven: *Prométheusz-nyitány*, Liszt: *Prométheusz*; az ábrázoló zene (programzene) és az abszolút zene problematikája a XIX. századi zenei gondolkodásban
5. Keletkezőben: kultúra, nyelv, technika, politika 2. Lucretius: *A természetéről* V. 925–938; 953–961; 1011–1090; 1105–1157
6. Teremtés (Gn/Móz 1. 1–3.); néhány illusztráló gregorián tétel
7. Haydn: *Teremtés*, bevezetés (a káosz ábrázolása), recitatív és kórus („Im Anfange schuf ... und Gott schied das Licht von der Finsternis”)

8. Kant: Az emberi történelem feltehető kezdete. In: Uő: *Történelemfilozófiai írások*, Szeged: Ictus 1996, 87–103. o.)
9. Hegel: A filozófiai tudományok enciklopédiájának alapvonalai. I. *A logika*. Bp.: Akadémiai, 1979, 72–77.
10. Nyelvkeletkezés = Herder: Értekezés a nyelv eredetéről. In: Uő: *Értekezések, levelek*. Bp.: Európa 1983, 199–242; Humboldt: A nyelvek összehasonlító tanulmányozása a nyelvi fejlődés különböző korszakaival összefüggésben. In: *Válogatott írásai*. Budapest: Európa, 1985, 29–67.
11. Tornyai Péter: *Dixit* (2017)
12. ZH megírása

A számonkérés és az értékelés módja:

A félév végén egy ZH megírása.

A kurzushoz tartozó irodalom:

Kötelező irodalom:

- Georg Wilhelm Friedrich Hegel: *A filozófiai tudományok enciklopédiájának alapvonalai. I. A logika*. Bp.: Akadémiai, 1979, 72–77.
- Johann Gottfried Herder: Értekezés a nyelv eredetéről. In: Uő: *Értekezések, levelek*. Bp.: Európa 1983, 199–242.
- Wilhelm von Humboldt: A nyelvek összehasonlító tanulmányozása a nyelvi fejlődés különböző korszakaival összefüggésben. In: *Válogatott írásai*. Budapest: Európa 1985, 29–67.
- Immanuel Kant: Az emberi történelem feltehető kezdete. In: Uő: *Történelemfilozófiai írások*, Szeged: Ictus 1996, 87–103.
- Lucretius: *A természetről* (szemelvények, ford. Simon Attila), In: Anthony A. Long – David Sedley: *A hellenisztikus filozófusok*, szerk. Bene László, Akadémiai, Budapest, 2014, 19B (126–127); 22J–L (162–164).
- Nietzsche: Kritische Studienausgabe Bd. 12., Nachlaß 1885–1887, „*Der Wille zur Macht*” (részlet: 309–322.); KSA Bd. 8. Nachlaß 1875–1879, Fragmente 431–432. KSA Bd. 6, „*Götzen-Dämmerung*”, részlet – 97.
- Platón: *Timaios* (ford. Kövendi Dénes), In: Platón *Összes művei III.*, Európa, Budapest, 1984, 307–409.
- : *Prótagorasz* (ford. Bárány István) Atlantisz, Budapest, 2007. (A jegyzetekkel és az utószóval együtt!)

Charles Rosen: *A klasszikus stílus*. (ford. Komlós Katalin) Zeneműkiadó, Bp. 1977. 494–504. (szkennelve megkapják a hallgatók)

Carl Dahlhaus: Az abszolút zene fogalmának vargabetűi [1–2]. (ford. Zoltai Dénes). *Muzsika* XLVII (2004) 6. és 7. szám (online: epa.oszk.hu/00800/00835/00078/1339.html és epa.oszk.hu/00800/00835/00079/1360.html)

Kroó György: *Heilawác avagy délutáni álmom a kanapén. Négy tanulmány a Nibelung gyűrűjéről*. Zeneműkiadó, Bp. 1983. 24–28. 164–181. (szkennelve megkapják a hallgatók)

Batta András: *Richard Strauss*. Gondolat, Bp. 1984. 109–121. (Szemtől szemben). (szkennelve megkapják a hallgatók).

Zétényi Tamás: *Tornyai Péter Dixit című művéről*. (műsorismertetés). online:

classicus.hu/tornyai-peter-dixit-cimu-muverol/

Ajánlott irodalom:

A tárgyalt szövegek (beleértve a zenei részletekét) eredeti nyelven.

Egyéb megjegyzések:

A kurzus nem kíván meg különösebb zenei előképzettséget, de nyitottságot az ún. „magas zene” iránt feltétlenül. A rövid zenei részleteknek (melyek a youtube-on elérhetőek lesznek) előadás előtti többszöri meghallgatása erősen javasolt, mert a szemináriumi munkában, ha nem is szaknyelvi szabatossággal, de saját szavakkal mindenki megszólal pl. az érzetek leírása végett. A nagyon rövid, inkább csak ismeretterjesztő „szakirodalom” alapos feldolgozásába azt is beleértjük, hogy az olvasandók feldolgozásakor legalább az interneten utána kell nézniük néhány zenei szakszónak és adatnak (pl. műcímek, zeneszerzőnevek) az alapvető tájékozottság megszerzése érdekében.